

1864 Kafkas Tehciri Kafkasya'da Rus Kolonizasyonu, Savaş ve Sürgün. (Ed. Mehmet Hacısalihoğlu). İstanbul: Balkar-Ircica, 2014, 727 s., ISBN: 978-975-461-508-1.

Didem ÇATALKILIÇ

6-7 Aralık 2010 tarihlerinde Yıldız Teknik Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü, Balkan ve Karadeniz Araştırmaları Merkezi (Balkar) ve İslam Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi (IRCICA) ortaklığıyla “146. Yılında 1864 Kafkas Göçü: Savaş ve Sürgün” adlı bir sempozyum gerçekleştirildi.

Dünya tarihinde eşine az rastlanır bir olay olan 1864 Kafkas sürgünü, göçmenlerin iskânı ve entegrasyon süreçleri bu sempozyumun konusu olmuştur. 24 bildirinin sunulduğu bu sempozyuma Türk bilim adamlarının yanı sıra yurt dışından da bilim adamları katılmıştır.

6-7 Aralık tarihlerinde Yıldız Teknik Üniversitesi Oditoryum Salonunda

düzenlenen bu sempozyuma Mehmet Hacısalihoğlu ev sahipliği yapmıştır.

İncelediğimiz bu eser “Teşekkür”, “Giriş”, “Göç Kavramı, Tarih Yazımı ve Kamuoyu”, “1864 Kafkas Göçü’nün Nedenleri, Göç Süreci ve Salgın Hastalıklar”, “Kafkas Göçmenlerinin Balkanlar’da, Anadolu’da ve Arap Vilayetlerinde Yerleştirilmesi”, “Göçmenlerin Osmanlı İmparatorluğu’nda Entegrasyon Süreçleri ve Güncel Durum”, “Kaynaklar, Belgeler” adlı beş kısım ile “Bibliyografya” ve “Yazarlar”dan oluşmaktadır. Eser toplam 727 sayfadır.

Mehmet Hacısalihoğlu tarafından kaleme alınan “Giriş” (ss.13-22) kısmında 1864 Sürgünü’ne akademik düzeyde ilgi duyulmamasından yakınılmış; 19. yy boyunca Osmanlı Devleti’nde yaşayan Müslümanların maruz kaldığı göç ve bu durumun yok sayılması hakkında kısa bir başlangıç yapılmış; şimdiye kadar yapılan incelemeler kısaca ele alınmış; söz konusu sürgün ile ilgili araştırılmamış konuların tespiti yapılmış ve sempozyumun yeni çalışmalara akademik ilgiyi teşvik etmek amacıyla yapıldığı ifade edilmiştir.

Eserin birinci kısmı “Göç Kavramı, Tarih Yazımı ve Kamuoyu” (ss. 25-68) başlığını taşımaktadır. Bu kısım Mehmet Hacısalihoğlu’nun 1864 Tehcirinin

Araştırmalarda ve Türkiye Kamuoyundaki Konumu (ss. 25-44) ve Nedim İpek'in 1864 Kafkas Göçü Araştırmalarında Kaynaklar ve Yöntem Sorunu (ss. 45-68) şeklinde iki bildirisinden oluşmuştur. Bu bölümde Kafkasya'dan yapılan göçlerin yeteri kadar ilgi görmediğinden yakınılmıştır. Cumhuriyet'in ilk döneminden itibaren Göç ve Kafkasya konularına bakış açıları, süreç içinde Türkiye'de "göç" üzerine yapılan çalışmalar ve alandaki eksiklikler üzerinde durulmuştur.

Eserin ikinci kısmı "1864 Kafkas Göçü'nün Nedenleri, Göç Süreci ve Salgın Hastalıklar" (ss. 71-292) başlığını taşımaktadır. Abdullah Saydam'ın *Soykırım'dan Kaçış: Cebel-i Elsineden Memâlik-i Mahrûsaya* (ss. 71-115), Osman Köse'nin *Rusya'nın Kırım ve Kafkasya'da Hristiyan Nüfusu İskân Siyaseti (1770-1870)* (ss. 117-135), Abdullah Temizkan'ın *18 ve 19. Yüzyılda Rusya'nın Kuzey Kafkasya'yı Kolonileştirmesinde Kozakların İşlevi* (ss. 137-169), Tuğba Erdem'in *1864 Kafkas Göçü Öncesinde ve Göç Sırasında Yaşanan Salgın Hastalıklar* (ss. 171-200), Theodosios Kyriakidis'in *Sanitarian Consequences of the Caucasian Migration: Three Unpublished Documents from Trabzon's Italian Consulate* (ss. 201-217), Jülide Akyüz Orat-Mustafa Tanrıverdi'nin *Kafkaslar'dan Kars'a Hüzünlü Yolculuk* (ss. 219-243), Zübeyde Güneş Yağcı'nın *Sefer Zaniko: Osmanlı'nın Kuzey Kafkasya Politikasına Etkisi* (ss. 245-269), Sadriye Güneş'in *Rus Kaynaklarına Göre 19. Yüzyılda Yaşanan Kafkas Göçlerinin Nedenleri ve Sonuçları* (ss. 271-292) adını taşıyan bildirilerini içermektedir. Bu kısımda yazarlar sürgüne giden tarihsel süreci, bu süreçte yaşanan problemleri ve en önemlisi sistemli bir şekilde göç ettirilen nüfusun yerine iskân ettirilen Kozaklar sayesinde bölgenin demografik yapısının nasıl değiştirildiği üzerinde durulmuştur. Rusya-Osmanlı Devleti-İngiltere üçgeninde bölgedeki hâkimiyet mücadelesinin anlatıldığı bu kısım yaşanan trajedinin gözler önüne serilmesi bakımından önemlidir.

Eserin üçüncü kısmı "Kafkas Göçmenlerinin Balkanlar'da Anadolu'da ve Arap Vilayetlerinde Yerleştirilmesi" (ss. 295-513) başlığını taşımaktadır. Kemal Saylan'ın *Doksanüç Harbi'nden Sonra Kafkaslardan Orta Karadeniz Bölgesine Yapılan Göçler* (ss. 295-314), Özgür Yılmaz'ın *1864 Kafkas Göçü'nde Trabzon* (ss. 315-345), Erdal Taşbaş'ın *19. Yüzyıl Sonlarında Antalya'da Göçmen İskânı (1864-1900)* (ss. 347-369), Mehtap Ergenoğlu'nun *Kafkaslar'dan Anadolu'ya Uzanan Bir Göç Öyküsü: Mersin Atlılar Köyü* (ss. 371-399), Yaprak Has'ın *Akçakent Köyünde Yerleşen Besleney Çerkeslerinin Göç Serüveni* (ss. 400-412), Murat Topçu'nun *Anadolu'da Kafkas Göçmenlerinin Etnik Yapısı, Yerleşimi ve Nüfusu* (ss. 413-420), Marieta Kumpilova'nın *Circassian Exodus from the North Caucasus and their Resettlement in Kosova* (ss. 421-446), Margarita Dobrev'a'nın *Settlement and Integration of the Circassian in the Danube Vilayet* (ss. 447-485), Jülide Akyüz Orat-Nebahat Oran Arslan'ın *Kafkaslardan Arap Topraklarına Kafkas Muhacirleri* (ss. 485-513) başlıklı bildirileri yer

almaktadır. Bu kısmın konusu Kafkas muhacirlerinin iskân edildiği bölgelerdir. Nerelerde iskân edildikleri, problemleri, yardımlar, salgınlar ve süreçteki kırılma noktaları bu bölümde işlenen konulardır.

Eserin dördüncü kısmı “Göçmenlerin Osmanlı İmparatorluğu’nda Entegrasyon Süreçleri ve Güncel Durum” (ss. 517-638) başlığını taşımaktadır. Ömer Karataş’ın *Sivas-Uzunyayla’da Afşar-Çerkes Çatışması* (1860-1870) (ss. 517-548), Ergün Özgür’ün *Türkiye’deki Kuzay Kafkas Diasporası Kurumları ve Lobi Faaliyetleri* (ss. 549-589), Keisuke Wakizaka’nın *SSCB Döneminden Günümüze Türkiye’deki Kafkas Topluluklarının Abhazya ile İlişkileri* (ss. 591-626), Evren Balta’nın *Kuzey Kafkaslarda Çatışma ve Yerel Elitler: Çeçenistan Örneği* (ss. 627-638) başlıklı bildirilerinden meydana gelmektedir. Bu kısımda Kafkas muhacirlerinin yerleştikleri bölgelerde yaşadıkları sıkıntılar, ilk andan günümüze kadar devam eden sivil inisiyatif faaliyetleri, Türkiye-Rusya ilişkilerinde Kuzey Kafkasya Derneklerinin süreç içindeki tutumu ve Çeçenistan-Dağıstan’ın bu meseledeki konumu üzerinde durulmuştur.

Eserin beşinci kısmı “Kaynaklar ve Belgeler” (ss. 641-684) başlığını taşımaktadır. Bu kısımda Necat Çetin’in Kafkas Adıgey Çerkeslerinin İskân Edildiği Bayındır-Arıkbaşı Köyü 1904 Yılı Son Osmanlı Nüfus Sayımı ve Sonuçları (ss. 641-684) adlı bildirisi bulunmaktadır.

Eser “Bibliyografya” (ss. 685-724) ve “Yazarlar” (ss. 725-727) kısımlarıyla tamamlanmıştır.

Büyük trajedinin 150. yılında basımı yapılan bu çalışma Kafkasya uzmanları açısından şüphesiz çok değerlidir. Ayrıca sempozyumda sunulan bildirilerin Genel Ağ (İnternet) ortamına sunulması bir öneri olarak kabul edilebilir.

